

SOCIÁLNÍ EKONOMIKA V ČR

(projekt HEFAISTOS)

ÚVODEM

Občanské sdružení ORFEUS při vytvoření partnerství na národní úrovni k projektu „Sociální ekonomika v ČR“ vycházelo z toho, že tato problematika vyžaduje širokou spolupráci různých subjektů. Včetně z oblasti školství. Vstřícným a osvěcujícím přístupem vedení Metropolitní univerzity se stala partnerem i ona (dříve Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů). Spolu vytvořené partnerství HEFAISTOS zrealizovalo projekt, které má několik výstupů, jako jsou Návrhy pro oblast legislativy, Návrhy pro oblast školství a zejména validovaný produkt „Příručka pro přístup k řešení problematiky zaměstnávání osob ohrožených sociálním vyloučením pro obce pro nestátní neziskové organizace“, která bude sloužit zejména v prostředí, kde se nacházejí občané ohrožení sociální exkluzí. Dovolte pro plnější pochopení našich výstupů, abychom uvedli z čeho jsme vycházeli. Spolu s ostatními příspěvky na této konferenci tak doufáme přispět k rozšíření mozaiky vašeho pohledu na oblast sociální ekonomiky. Uvedené výstupy i další údaje k projektu jsou uvedeny a možno je najít na www.hefaistos.org.

POHLED DO EKONOMIE

Nezbytným, i když ne jediným faktorem pro práci s pojmem „sociální ekonomika“ je nutné být dostatečně obeznámen s obecními zásadami „Ekonomie“. Slovo, jako pojem, vychází z řeckého oikos – dům a nomos - pravidlo, či zákon, tedy o pravidlech hospodaření v domě. Přeneseně, ekonomie je společenská věda o nejobecnějších souvislostech v hospodaření (ekonomickém životě) společnosti, která zkoumá výrobu, rozdělování a oběh zboží, služeb a bohatství, zkoumá, jak se chová člověk s neomezenými potřebami ve světě omezených (vzácných) zdrojů.

Ekonomie je vědní disciplína a lze o ní říct, že jako každá věda i ekonomie je budována kumulativním způsobem. Je interdisciplinární. Z pohledu historika by bylo možné říct, že jako věda, skutečně tak definována, pojmenována a chápána, se ekonomie pohybuje dvě možná tři století. Na školách se učí, že je to od doby, kdy Adam Smith publikoval svou průkopnickou knihu Bohatství národů v roce 1776. Po něm byl Keynes i Marx a další ekonomové.

Za tu dobu ekonomové objevili existenci či svět nedokonalé konkurence, nedostatečnou

poptávku, rigiditu cen a mezd a vznik masové nezaměstnanosti. Zjistilo se, že je potřeba zásahů státu do ekonomiky, a tak poznáme makroekonomickou analýzu i teorii hospodářské politiky. Matematika se stává součástí jazyka užívaného v ekonomii. Významným prvkem byl posun od abstraktního dedukování k empirické analýze, ke statistice a ekonometrii. Za novátorské myšlenky v ekonomii se dostávají i Nobelové ceny.

Ekonomie je věda o činnostech, které se týkají výroby a směny statků. Zkoumá změny v ekonomice jako celku - trendy cen, výroby a nezaměstnanosti. Na základě pochopení těchto jevů pomáhá ekonomie vypracovávat hospodářskou politiku, jejímž prostřednictvím může vláda zlepšit výkonnost ekonomiky. Je vědou o volbě - studuje, jak lidé volí mezi různými možnostmi využití vzácných nebo omezených výrobních zdrojů (půdy, práce, výrobních zařízení, technických poznatků), jak volí mezi možnostmi vyrábět různé komodity (rýži, ryby, oblečení, koncerty, silnice nebo rakety) a mezi různými způsoby, jak tyto statky rozdělit různým členům společnosti k jejich spotřebě. Studuje obchod mezi národy. Pomáhá objasnit, proč národy některé statky vyvážejí a jiné dovážejí. Analyzuje účinky vytváření ekonomických bariér na hranicích států. Je to i věda o penězích, bankovníctví, kapitálu a bohatství.

Ekonomie se v zásadě dělí na dvě oblasti - makroekonomie a mikroekonomie. Makroekonomie studuje fungování ekonomiky jako celku, například co určuje výši národního důchodu a produktu, zkoumá se míra inflace a nezaměstnanosti, analyzuje se celková nabídka peněz a zkoumá se, proč některé země prosperují a jiné stagnují. Mikroekonomie analyzuje chování jednotlivých jejích prvků, jako jsou odvětví, firmy a domácnosti, například tvorbu jednotlivých cen, chování odborových svazů a zkoumají účinek vyšších daní na pracovní úsilí lidí nebo na jejich úspory.

Ekonomika představuje společenskou praxi v hospodářství národním i nadnárodním, v hospodaření podniků a různě velkých subjektů a v hospodárnosti.

Ekonomické problémy se řeší alternativními ekonomickými systémy. Jsou známé systémy zvykový, příkazový a tržní. V opravdu této čisté podobě v dnešní době snad žádná ekonomika není. Společnosti jsou spíše smíšenými ekonomikami, s prvky trhů, příkazů i zvyků. Tohoto jsou si vědomí i ekonomové Evropského společenství. Zřejmě jejich zkušenosti a zkušenosti jednotlivých států ukazují, že pro řadu potřeb ani tyto systémy nejsou dostačující stávající systémy, protože značná část populace, možná by se dalo říct měřitelná část populace, je ohrožena sociální exkluzí nebo přímo již exkludovaná. To byl důvod pro zavedení nového pojmu „sociální ekonomika“ a snaha o jeho pojmové naplnění a následné uplatnění v praxi.

Poznámka 1: Ekonomie je věda. Ekonomika je nástroj. Každý má jiné určení.

Sociální ekonomika je nástroj se speciálním určením k zabránění sociální exkluze. V dnešní době, zatím při stavu našeho poznání, je to princip, je to tendence, nikoliv přesně definovaný jev, nikoliv obecně zažitý, všemi jednoznačně chápaný pojem.

Ekonomie je věda, která se vyvíjí; musí řešit nově vznikající problémy a zápasit se současnými dilematy hospodářské politiky. V osmdesátých letech jsme byli svědky vzniku nového přístupu k hospodářské politice, nazývaného "ekonomie strany nabídky"; ve Spojených státech začaly vznikat obrovské deficity ve federálním rozpočtu a v obchodní bilanci; východoasijské země začaly konkurovat americké převaze ve světové ekonomice; byla to doba, kdy bohatí v Americe ještě více bohatli a chudí dále chudli. Tyto problémy, i mnohé další, jsou zkouškou schopností moderní ekonomie. Ekonomie je dynamická věda - odráží měnící se trendy v ekonomické aktivitě, ve financích, ve světové ekonomice a ve společnosti jako celku. Ekonomie má svůj slovník odborných výrazů, které je nutno alespoň v základu znát. Studenti ekonomických škol s tímto pojmovým aparátem pracují.

Poznámka 2: Pojmový aparát je nejednotný i v rámci spolupracujících nadnárodních partnerství. Pro mnohé aktivity v rámci Programů CIP EQUAL, spojených s projekty sociální ekonomiky, chybí definice termínů.

Rozvoj chápání ekonomických otázek vyžaduje specializovanou slovní zásobu. Pro základní výuku ekonomie a chápání ekonomických pojmů existují slovníky. Pro sociální ekonomiku jsou pouze průniky. Nejednotnost v chápání pojmů například družstev a družstevnictví v České republice a Itálii je značná. Projevuje se to pak v rozdílném chápání uplatnění těchto nástrojů v praxi, ve způsobu a efektivitě uplatňování přenosu zkušeností. Ruku v ruce jdou s tím i pojmové odlišnosti v legislativní oblasti a oblasti školství. Navíc vznikají či zasahují k nám i nové pojmy, jakým je například slovo „mutuálky“, které není zažité ani u odborníků, natož na úrovni laiků.

Tak, jak je nezbytný slovník, pojmový aparát pro ekonomii, je pro poznání ekonomických závislostí a pro úspěšné zavádění sociální ekonomiky důležitostí experimentování. Historie, analýza a statistika občas nejsou s to dát jasnou odpověď na některé důležité otázky. Ekonomický svět je nesmírně komplikovaný, s tisíci cenami a milióny domácností a těžce definovatelnými propojeními s následnými změnami.. Závislosti makro i mikro ekonomické.

Poznámka 3: Pilotní projekty jsou nezbytným motorem i katalyzátorem pro realizaci záměrů sociální ekonomiky. Umožňují v omezené míře zajistit fungování prostředí s odlišným legislativním, daňovým a jiným strukturálním

koloritem a najít, prověřit a odzkoušet připravované, předpokládané, doporučované, hledané změny, vychytat nedostatky a slepé uličky, popsat kolizní místa, vazby, reakce, spouštěcí mechanismy, navrhnout změny v legislativě, v dosavadním způsobu provádění. Šetřit náklady do budoucna. Hledat způsoby pro vytváření synergických efektů. Jsou efektivně vynaloženými náklady i při nezdaru – šetří vyšší náklady, které by bez nich byly vynaloženy.

V ekonomii jsou experimenty obtížnější než ve většině jiných věd. Ekonomové především nemohou měřit ekonomické proměnné s takovou přesností, s jakou fyzikové měří hmotnost, rychlost nebo vzdálenost. Navíc je obtížné napodobit v laboratoři skutečnou ekonomiku, a rovněž lidé se v pokusných situacích často chovají osobitě. Existují pokusy, kde ekonomové a vědci z jiných oborů se pokusili měřit reakce lidí na různé druhy vládních programů, zaměřených na zvyšování příjmů chudých vrstev. Tyto experimenty byly nesmírně prospěšné, neboť ukázaly, jak by změny ve vládních programech mohly ovlivnit pracovní návyky lidí a jejich rozhodování o úsporách. Již několik desetiletí ekonomové začali častěji používat laboratorní experimenty. Při nich se vytvoří skupiny lidí, jakožto vzorek firem a spotřebitelů. Jde o to zjistit, jak by se chovaly ceny na různých trzích, přitom se již objevily některé překvapující odlišnosti, které před provedením experimentů nikdo neočekával.

TRH, TRŽNÍ MECHANIZMUS

Vývoj dospěl k dosavadnímu stavu současné smíšené ekonomiky. Před staletími řídily velkou část ekonomické činnosti v jednotlivých částech Evropy, ale i například v Asii státní rady nebo městské cechy. Avšak postupně začaly vlády snižovat rozsah přímé regulace cen a ekonomických podmínek. Feudální vztahy byly postupně nahrazeny tím, co nazýváme tržním mechanismem a čemu se také někdy říká "svobodné podnikání" nebo "konkurenční kapitalismus".

Devatenácté století se stalo věkem laissez-faire. Tato doktrína, jejíž název v překladu znamená "nechte nás na pokoji" (což u nás asi nejvíce odpovídá rčení žij a nech žít), tvrdí, že vláda by měla co nejméně zasahovat do ekonomických záležitostí. V polovině a koncem devatenáctého století sledovaly tento přístup mnohé vlády. Ale ještě než tento trend dospěl ke stavu úplného laissez-faire, nastal obrat. Před sto lety začaly ekonomické funkce vlády téměř ve všech zemích Evropy, ale i severní Ameriky narůstat. Další obrat nastal kolem roku 1980, kdy v důsledku konzervativní hospodářské politiky poklesl rozsah zásahů do vlastnictví, zdaňování a do řízení ekonomiky.

Poznámka 4: Pro úspěšné zavedení sociální ekonomiky do nejzákladnějších stupňů, které přichází do styku s jednotlivci ohroženými sociální exkluzí, tj. až na úroveň pověřených obcí i níže, je důležité vydefinovat místo a úlohu tržního mechanismu – ne jako neviditelné ruky trhu – ale jako formy organizace. Nutno vydefinovat místo zájmu (například nová forma podniků definované cílové skupiny) a jeho možných reakcí s tržním mechanismem. Od toho odvinout požadované systémové úpravy, doporučení, ochranu, způsob podpory, kritické body možného zhroucení trhu (zamýšlené aktivity), nebo taky rozhodnutí nerealizace.

Většina lidí zná asi základní definici tržní a příkazové ekonomiky, nebo svými slovy by jí popsal asi takto: „tržní mechanismus je forma ekonomické organizace, v níž jednotliví spotřebitelé a podniky prostřednictvím vzájemných interakcí na trhu řeší tři základní problémy ekonomické organizace - co, jak a pro koho vyrábět“. Většině lidí se trh jeví jen jako směsice různých firem a výrobků. Tržní ekonomika je komplikovaný mechanismus k neuvědomělé koordinaci lidí, činností a firem prostřednictvím systému cen a trhů. Je to komunikační prostředek, který umožňuje svést do společného řečiště vědomosti a činnosti miliónů různorodých jedinců. Bez CML (centrální mozek lidstva z filmu Návštěvníci) řeší problém, který by nedokázal vyřešit dnešní největší počítač - problém zahrnující milióny neznámých veličin a vztahů. Nikdo ho nesestrojil, mění se stejně jako se mění lidská společnost. Ale zatím obstál v nejdůležitější zkoušce každé společenské organizace - dokázal přežít.

Pro pochopení tohoto fenoménu ať slouží příklad: představme si velkoměsto Prahu. Bez neustálého přílivu a odlivu statků by Praha byla během týdne na pokraji hladovění. Město potřebuje širokou škálu odpovídajících druhů potravin v odpovídajícím množství. Zboží z okolních okresů, z krajů, i z Evropy a širokého světa cestuje celé dny a měsíce, aby nakonec dorazilo do Prahy. Přes milión lidí klidně spí, bez smrtelné hrůzy, že složité ekonomické procesy, na nichž závisí život města, se zhroutí. Překvapivé je, že všechny tyto ekonomické činnosti jsou vykonávány, aniž by byly kýmkoli centrálně vynucovány nebo řízeny. Lidí vyrábějí tisíce druhů zboží, nebo poskytují služby ze své vůle, bez centrálního řízení a bez plánování shora. Každý si všimne, jak mnoho se vláda angažuje v řízení ekonomické aktivity: nyní tak aktuální omezení rychlosti na silnicích se zaváděním bodového systému, ochranu životního prostředí, minimální mzdy, která je oproti výchozí cca 2500,-Kč na 8.000,-Kč dnes, zdanění, národní obranu s nákupem stíhaček nebo obrněných transportérů, zákazy zneužívání drog, stará se o stavbu dálnic atd.. Ale často si neuvědomujeme, jak velká část našeho

běžného ekonomického života probíhá bez zásahu vlády.

V příkazové ekonomice je alokace zdrojů určována vládou, která příkazuje jednotlivcům a firmám, aby se řídily státními ekonomickými plány. V současnosti ani jeden z těchto extrémů nevyjadřuje realitu systému. Naše ekonomika je smíšená ekonomika, v níž se na ekonomickém řízení podílejí soukromé i veřejné instituce: soukromý systém prostřednictvím neviditelného řízení tržním mechanismem, veřejné nebo vládní instituce prostřednictvím regulačních příkazů a fiskálních podnětů.

Fungování tržního mechanismu se dá popsat - přitom se vychází z toho, že trh je zařízení, jehož prostřednictvím kupující a prodávající určitého zboží vstupují do vzájemných interakcí, aby určili cenu zboží a množství, jež se nakoupí a prodá. Původně trh znamenal místo, kde se kupovalo a prodávalo zboží. Ekonomické dějiny poznají existenci tržiště s vyhrazenými prostorami, kde se vršily produkty od másla po prodej živých tvorů, včetně člověka. Dnes známé komoditní burzy i burzy cenných papírů, na níž se kupují a prodávají vlastnické nároky k firmám. Tržní transakce se čím dále častěji uskutečňují prostřednictvím nejmodernější techniky, zejména mnohé finanční transakce. Trhy většinou nejsou organizovány centrálně, nýbrž fungují díky aktivitě kupujících nebo prodávajících, ať obraz nebo kolo.

V tržním systému má všechno svou cenu - každé zboží a každá služba. Dokonce i různé druhy lidské práce mají ceny, totiž mzdové sazby. Ceny kromě toho poskytují důležité signály účastníkům trhu. Chtějí-li spotřebitelé více nějakého statku, pak se objeví vlna nových objednávek. A naopak. Tak se vyrovnává nabídka a poptávka. Ty mohou být vyvolány i uměle, například na základě záměru vlády, ale taky je to zájmem spekulantů.

Tržní mechanismus se vytvoří, až když jsou pohromadě nejrůznější trhy; trhy nafty, automobilů, půdy, práce, kapitálu a všeho ostatního. Tržní ekonomika uvede do souladu kupující a prodávající (nabídku a poptávku) na každém z těchto trhů – tento tržní mechanismus nastolí rovnováhu cen a výroby. Tím řeší simultánně výše uvedené tři problémy co, jak a pro koho vyrábět.

Co se bude vyrábět - je určováno tzv. korunovým hlasováním spotřebitelů každodenně, jejich rozhodováním koupit si tuto věc a ne jinou. Z peněz proudících od kupujících do pokladen podniků jsou nakonec placeny mzdy, renty a dividendy, které spotřebitelé jakožto zaměstnanci dostávají jako plat či mzdu. Firmy zase žene snaha po zisku - přičemž zisky jsou čisté příjmy neboli rozdíl mezi celkovými prodeji a celkovými náklady - vysoké zisky lákají firmy do výroby zboží, po nichž je vysoká poptávka; firmy pak opouštějí výrobní obory s nízkými zisky.

Jak se věci vyrábějí, to určuje konkurence mezi různými výrobci. Pro výrobce, který chce

obstát v konkurenci a maximalizovat zisky, je nejlepší udržovat náklady na minimu zaváděním nejefektivnějších výrobních metod. Výrobci jsou hnáni lákadlem zisku - a tak výrobní postup, který je v dané době nejlevnější, vytlačí nákladnější postup. Dějiny jsou plné příkladů, jak efektivnější a méně nákladné technologie nahrazovaly dražší technologie. Parní stroj nahradil koně, protože pára byla levnější v přepočtu na jednotku užitečné práce. Signálním zařízením je cenový systém. Podle cenových signálů výrobci mohou, nebo jsou i donuceni, zvolit nejvhodnější výrobní techniku.

Pro koho se vyrábí - to je určováno nabídkou a poptávkou na trzích výrobních faktorů. Trhy faktorů určují mzdové sazby, renty, úrokové sazby a zisky - ceny, které se nazývají cenami faktorů. Když se sečtou všechny příjmy z faktorů, mohou se vypočítat důchody, které lidé dostávají. Rozdělení důchodů mezi obyvatelstvo je tak určováno množstvím faktorů, které lidé vlastní (hodiny práce, množství půdy atd.), a cenami faktorů (mzdové sazby, sazby výnosů z půdy atd.). Na výsledné rozdělení důchodu působí také významné netržní vlivy – vlastnictví majetku, získané či zděděné schopnosti, štěstí, diskriminace či nediskriminace podle rasy, pohlaví, nebo věku apod. Tržní systém tedy rozděluje zisky a ztráty a tímto „bodovým systémem“ dává podněty k tomu co jak a pro koho se bude vyrábět.

Ekonomice vládnou dva faktory: spotřebitelé a technologie. Spotřebitelé svými preferencemi, vyjádřenými v korunovém hlasování, určují konečné směry využití, do nichž jsou směřovány zdroje společnosti. Spotřebitelé vybírají určitý bod na hranici produkčních možností. Disponibilní zdroje však významně omezují spotřebitelský výběr. Ekonomika nemůže překročit svou hranici produkčních možností. Zdroje ekonomiky, spolu s dostupnými poznatky vědy a techniky, omezují prostor, kam mohou spotřebitelé umístit své korunové hlasy. Jinými slovy, spotřebitelé se při rozhodování co, tj. které statky se mají vyrábět, nemohou chovat jako diktátoři. Spotřebitelská poptávka musí zapadat do nabídky statků či možností ze strany firem. Firmy stanoví své ceny na základě výrobních nákladů - přesouvají se do oblastí s vysokými zisky a opouštějí neziskové sektory. Rozhodnutí podniků o nákladech a nabídce tak pomáhají, spolu s poptávkou spotřebitelů, určovat, co se bude vyrábět. Tak trhy fungují i jako zprostředkovatelé, kteří sladují vkus spotřebitelů s technologickými omezeními.

Poznámka 5: Je důležité si uvědomit úlohu, kterou hrají v usměrňování tržního mechanismu zisky. Výše zisku je odměnou nebo trestem za podnikání. Zisky vedou firmy k tomu, aby vstupovaly do oblastí, v nichž spotřebitelé žádají více statků, aby opouštěly oblasti, v nichž spotřebitelé chtějí méně

statků, a aby používaly nejefektivnější (nejméně nákladné) výrobní techniky.

Sociální ekonomika, tak jak známé její stávající náplň i její zdůvodňování - akcentování sociálních cílů, důraz na prvky podnikání, avšak nikoli potřeba maximálního obratu a zisku, přičemž základními hodnotami jsou solidarita, sociální soudružnost, sociální zodpovědnost, demokratické řízení, participace občanů a autonomie (kombinace podnikatelského zaujetí a ohledů k veřejnému zájmu - public interest), s největší pravděpodobností je v kolizi s čistým podnikáním za účelem dosažení zisku. Tento gordický uzel je potřeba rozetnout mezi prvními – tím se otevřou dveře pro ostatní řešení.

Lze taky mluvit tedy o existenci řádu v ekonomickém systému. Lidově se mu říká princip "neviditelné ruky". Tento princip tvrdí, že každý jednotlivec, který sobecky sleduje jen svůj vlastní prospěch, je veden jakoby neviditelnou rukou k tomu, aby co nejlépe napomáhal všeobecnému prospěchu. Učení o neviditelné ruce pomáhá objasnit, proč výsledek působení tržního mechanismu vypadá tak uspořádaně. Ale jako všechno i toto má své realistické meze. Zkušenosti říkají, že trh občas zklame, že existují "selhání trhu" a že trhy nevedou vždy k nejefektivnějšímu výsledku. Jedním z nejvýznamnějších tržních selhání je nedokonalá konkurence. Co je dokonalá konkurence? Je to odborný ekonomický termín, vztahující se k trhu, na němž žádná firma ani žádný spotřebitel nedosahují takové velikosti, aby mohli sami ovlivnit tržní cenu. Například trh pšenice je téměř dokonale konkurenční, protože i největší obilní farma vyrábí jen nepatrný zlomek světové produkce pšenice a nemůže tedy mít žádný znatelný až rozhodující vliv na cenu pšenice, ani kdyby jí sypala do moře. Naproti tomu, je-li firma vyrábějící počítače nebo letecká společnost natolik velká, že může ovlivnit cenu počítačů, letecké dopravy, pak se prosadí určitý stupeň "nedokonalé konkurence". Vznikne-li nedokonalá konkurence, může se společnost pohybovat pod hranicí svých produkčních možností. To může například nastat proto, že jediný prodávající (neboli monopolista) vyšroubuje cenu určitého statku nahoru, aby vydělal dodatečné zisky. Výroba tohoto statku klesne pod nejefektivnější úroveň, a tím utrpí efektivnost ekonomiky. Je-li prodávajících málo, neexistují dostatečné kontrolní mechanismy, které by zajistily, aby ceny byly určovány výrobními náklady. V takové situaci se mohou vlastnosti neviditelné ruky trhů rozplynout. Ve velkém měřítku se toho docílí jenom ojediněle, jako příklad, i když ne úplně vzorový, může sloužit Bill Gates, který vybudoval impérium na základě "něčeho nově nastupujícího, rodivšího se", kde nebyla okamžitě schopná konkurence.

Poznámka 6: Ekonomické vztahy platí pouze v průměru, nikoliv jako přesné vztahy. Zákon průměrných čísel říká, že průměrné chování skupin lze předvídat mnohem lépe než chování jednotlivce. I proto sociální ekonomika musí sledovat zájmy cílových skupin a ne zájmy jednotlivců.

EKONOMICKÁ ÚLOHA VLÁDY

Ideální, dokonale konkurenční ekonomika - v níž se rozhodnutí o alokaci zdrojů uskutečňují prostřednictvím cen a trhů - by dokázala vyždímat z disponibilních zdrojů maximum užitečných statků a služeb, při zachování spokojenosti všech subjektů. Ale trh se vždy nechová ideálním způsobem. Ve skutečnosti nikdy neexistoval absolutně čistý a dokonalý konkurenční trh. Tržní ekonomiky trpí monopolem a znečišťováním prostředí, stejně jako nezaměstnaností a inflací, a rozdělení mezd a platů v tržních ekonomikách někdy voliči shledávají nepřijatelným. Jako odpověď na tyto defekty tržního mechanismu se demokratické společnosti rozhodly zapojit do smíšené ekonomiky i viditelnou ruku státu. Vlády vytlačují trhy tím, že vlastní a provozují určité podniky (například vojenské); vlády řídí některé firmy (například doposud telefonní společnosti); vlády vydávají peníze na průzkum vesmíru a vědecký výzkum; vlády zdaňují své občany a přerozdělují výtěžek ve prospěch chudých. Při úvaze o úloze státu, obvykle se považuje za samozřejmé, že vláda stanoví pravidla hry, vydává zákony a vynucuje dodržování smluv.

Mezi hlavní ekonomické funkce státu patří podpora efektivnosti, spravedlnosti a stability. Činnost vlády v oblasti efektivnosti se projevuje v pokusech korigovat tržní selhání, jakým je monopol. Vládní programy podporující spravedlnost používají daně a výdaje k přerozdělování (národního) důchodu, projeví-li společnost starost o chudé nebo o určitou skupinu občanů, například osoby se zdravotním postižením. Stabilizační politika se pokouší "odříznout" vrcholy a nejnižší body hospodářského cyklu, omezit nezaměstnanost a inflaci a podpořit ekonomický růst.

Ve reálném životě ve všech průmyslově vyspělých zemích určuje trh většinu jednotlivých cen a množství, zatímco vláda řídí ekonomiku jako celek pomocí daňových, výdajových a regulačních programů. Obě součásti - trh i vláda jsou nezbytné pro zdravě fungující ekonomiku. Řídit soudobou ekonomiku bez obou je jako pokoušet se tleskat jednou rukou, a to fyzicky nejde, jak říká i název filmu „Jedna ruka netleská“.

Poznámka 7: Sociální ekonomika nemůže nést na obecných základech, je jako každé jiné podnikání, současně ale nemůže být vystavena všem vlivům a v té míře jako každé jiné podnikání. Bude úlohou vlády zajistit odpovídající „kompromis“,

umožňující „běžnou či stávající formu podnikání - ekonomiky“ a nově se rodící formu „chráněného či podporovaného podnikání – sociální ekonomiky“ (ber v potaz nedokonalost stávajícího pojmového aparátu).

Zde je velmi důležité si uvědomit, že návrhy změn, jejich prosazení v legislativě i uskutečnění v praxi Evropská unie neočekává od vládních institucí, potažmo v první řadě ne od nich, ale naopak prioritně od občanského sektoru. Dá se to chápat i tak, že hlavní studnici nápadů dle ní, má občanský sektor. Finanční podporou přes jednotlivé programy a deklarováním oficiální podpory umožňuje platformě občanského sektoru se na tom výraznou měrou podílet. Není to jenom dar, je to i vyjádření nutnosti a potřeby.

NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost je jeden z ústředních sociálních problémů soudobého světa obecně i kapitalismu. Nezaměstnanost je v moderních společnostech ústředním problémem. Když je nezaměstnanost vysoká, dochází k mrhání zdroji a důchody lidí jsou nízké; během takových období rovněž ekonomické obtíže ovlivňují emoce lidí a rodinný život. Ekonomický význam zaměstnanosti a závažné ztráty vyvolané nezaměstnaností jsou aspekty, jimiž se zabývají nejenom ekonomové a nejenom politici a vlády na celém světě. Období vysoké nezaměstnanosti se vyznačují tím, že se v nich běžný HDP pohybuje pod úrovní potenciálního HDP. Vysoká nezaměstnanost je projevem plýtvání zdroji, protože během depresí, kdy je nezaměstnanost vysoká, nevyrábí ekonomika tolik, kolik je schopna. Ztráty, ke kterým dochází v obdobích vysoké nezaměstnanosti, jsou největším doloženým mrháním zdroji v soudobé ekonomice - jsou mnohonásobně vyšší než odhadované neefektivnosti způsobené monopolem apod.

Ať jsou ekonomické ztráty způsobené nezaměstnaností jakkoli vysoké, nevyjadřuje propočítávání ztracených peněz odpovídajícím způsobem lidské, sociální a psychologické škody, které přinášejí období dlouhodobější nedobrovolné nezaměstnanosti. Výzkumy, že nezaměstnanost vede ke zhoršení fyzického i psychického zdraví - k vyššímu výskytu srdečních chorob, alkoholismu a sebevražd. Mnohé další výzkumy prokazují, že nedobrovolná nezaměstnanost je pro mnoho lidí vysoce traumatizující událostí.

Změny v míře nezaměstnanosti jsou v televizi i v tištěných médiích velmi často zmiňovány. Údaje o práci a nezaměstnanosti patří k těm, které jsou velmi pečlivě konstruovány a jsou snad nejsrozumitelnější z ekonomických údajů, které ČSÚ vydává a vláda veřejně interpretuje

- což je přiměřené této významné problematice, a to všem obyvatelům. I když každý stát má mírné rozdíly, pro tyto účely lze říct, že v Evropské unii můžeme členit obyvatelstvo do tří skupin:

Zaměstnaní. To jsou lidé, kteří jsou v pracovním poměru, vykonávají jakoukoli placenou práci, platí odvody ze mzdy a daně.

Nezaměstnaní. Sem se zahrnují lidé, kteří nejsou zaměstnání (nemají uzavřený pracovní poměr), ale práci aktivně hledají. Jsou vedeni na úřadech práce. Stát za ně odvádí povinné dávky a případně i poskytuje sociální či jiné podpůrné dávky.

Ostatní ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. Děti, studenti, důchodci, poživatelé důchodů například invalidních /kteří ale nepracují) apod. S velkou mírou zobecnění se dá říct, že lidé, kteří mají práci, jsou zaměstnaní; lidé bez práce, kteří však práci hledají, jsou nezaměstnaní; lidé, kteří práci nemají, ale kteří ji ani aktivně nehledají (bez hledání důvodů proč), nejsou ekonomicky aktivní. Míru nezaměstnanosti představuje počet nezaměstnaných vydělený celkovým ekonomicky aktivním obyvatelstvem.

Oficiální údaje o zaměstnanosti a nezaměstnanosti se ukázaly být neocenitelným nástrojem pro pochopení ekonomického chování po celé půlstoletí od doby, kdy byly zavedeny. A však kritikové již dlouho upozorňují na četné nedostatky těchto údajů. K nejzávažnějším z nich patří, že oficiální míra podceňuje skutečný rozsah nezaměstnanosti. Oficiální index dost dobře nezapočítává ty pracovníky, jejichž pracovní zařazení se zhoršilo, nebo kteří musí pracovat na zkrácenou pracovní dobu. Pak existuje i část populace, kterou již odrazuje hledání nového místa pro mnoho neúspěchů a ani nejsou v registru úřadů práce.

Vědci v oboru ekonomie uvádí tři rozdílné typy nezaměstnanosti: frikční, strukturální a cyklickou.

Frikční nezaměstnanost vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi oblastmi a pracovními místy nebo v průběhu jednotlivých stadií životního cyklu. Dokonce i kdyby se ekonomika nacházela ve stavu plné zaměstnanosti, byla by zde vždy určitá fluktuace - lidé, kteří hledají zaměstnání po absolvování školy nebo se stěhují do jiného města, ženy se mohou vracet do práce poté, co měly děti. Protože frikčně nezaměstnaní pracovníci často přecházejí z jedné práce do druhé nebo shánějí lepší zaměstnání, má se obvykle za to, že jsou nezaměstnaní "dobrovolně". V České republice s tímto pojmem se operuje málo. Spíše se kloní k tomu, že tato skupina patří mezi nezaměstnané. Koneckonců jsou zařazeny mezi cílové skupiny.

Strukturální nezaměstnanost se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovnících. Nesoulad může vzniknout proto, že se poptávka po určitém druhu práce

zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu se snižuje, a nabídka se ani v jednom případě nepřizpůsobuje dostatečně rychle. Díky tomu se často setkáváme s nerovnováhami u jednotlivých povolání nebo oblastí, protože určité sektory se rozvíjejí, zatímco jiné upadají. Kdyby se mzdy plynule přizpůsobovaly měnícím se vztahům mezi nabídkou a poptávkou, potom by nerovnováhy u jednotlivých trhů práce zmizely, protože by mzdy poklesly v oblastech, kde je pracovních sil nadbytek, a vzrostly v oblastech, kde je jich nedostatek. Mzdy však reagují na ekonomické šoky pomalu; trvá to celé roky, než se přizpůsobí nedostatku nebo přebytku pracovních sil.

Cyklická nezaměstnanost značí, je-li celková poptávka po práci nízká (na rozdíl od situace, když je poptávka po práci nízká jen v určitých oblastech, jako jsou střediska těžby uhlí nebo výroby automobilů). Jestliže se celkové výdaje a produkt snižují, nezaměstnanost se zvyšuje prakticky všude.

Rozlišování mezi cyklickou nezaměstnaností a ostatními typy nezaměstnanosti pomáhá ekonomům při diagnóze celkového zdravotního stavu trhu práce. Vysoká úroveň frikční nebo strukturální nezaměstnanosti se může objevit i tehdy, když je celkový trh práce v rovnováze, například, když je vysoká fluktuace, nebo když je velká regionální nerovnováha. Cyklická nezaměstnanost vzniká, když zaměstnanost klesá v důsledku nedostatečné agregátní poptávky.

Poznámka 8: Na úrovni jednotlivce nebo regionální úrovni typu obce zřejmě nebude tolik potřeba jasné analýzy, o který typ nezaměstnanosti je. Podstatnou bude její existence, kterou bude nutno na této úrovni řešit. Z druhého pohledu je ale důležité i pro region předvídat vývoj nezaměstnanosti, aby se tak mohly připravovat účinné nástroje s delším časovým pohledem do budoucna. Krátkozrakost v tomto směru může ohrozit nejenom dlouhodobé perspektivy, ale již i fungující mechanismy, které byly nastaveny a odsouhlaseny a k nim vyčleněno odpovídající zajištění finanční, personální, logistické atd.

Téma příčin existence nezaměstnanosti v tržní ekonomice vyvolávalo a vyvolává nejvíce zmatků či sporů mezi ekonomy. Až dosud se však při jejich hledání odpovědí nevynořila žádná všeobecně přijímaná teorie. Většina analýz však sdílí společné téma: nepružnost mezd. Proto jsou zkoumány příčiny toho, proč nepružné mzdy vedou k nedobrovolné nezaměstnanosti, a zároveň důvody, proč jsou mzdy nepružné. Trh práce, který se vyznačuje dokonale pružnými mzdami, nemůže vytvářet menší nabídku, než je poptávka, či vytvářet nedobrovolnou nezaměstnanost. Ceny a mzdy prostě stoupají nebo klesají tak dlouho, dokud

se trhy nevyčistí. Jen málo ekonomů by dnes tvrdilo, že se mzdy pohybují dostatečně rychle, aby odstraňovaly nedostatky a přebytky práce. Přesto však nikdo plně nechápe důvody zpomaleného chování mezd a platů. Proto lze jen přibližně zhodnotit zdroje nepružnosti mezd.

Je to například administrativní regulace mezd a platů většinou firem – ty stanoví fixní platové stupnice a najímají lidi na vstupní úrovni mzdy nebo platu. Tyto mzdové stupnice jsou obvykle stanoveny na rok a při jejich úpravě jsou platy téměř všech kategorií zvýšeny o stejné procento. Při daném postupu stanovování mezd a platů je málo prostoru pro výraznější úpravy v případě, že se firma setká s nedostatkem či přebytkem pracovních sil v určité oblasti. S výjimkou extrémních případů bude mít firma při nerovnováze na trhu práce tendenci spíše přizpůsobit minimální požadovanou kvalifikaci pro určité místo než mzdy.

Na trzích práce, na nichž působí silné odborové organizace, je struktura mezd dokonce ještě strnulější. Mzdové stupnice jsou obvykle stanoveny smluvně na dobu tří let. Během této doby se mzdy neupravují podle přebytečné nabídky nebo poptávky v určitých oblastech. Odborově organizovaní pracovníci kromě toho zřídka akceptují snížení mezd, i když je mnoho jejich kolegů nezaměstnaných. Když se firmy a odbory pouštějí do vyjednávání o obnově existujících dohod v zájmu snížení mezd v naději, že to povede ke zvýšení zaměstnanosti, jde o nákladnou a rozporuplnou záležitost, která staví starší pracovníky proti mladším, negativně dopadá na morálku a produktivitu. Je to jeden z důvodů, že se jednání o smlouvách s odbory zřídka obnovují během jejich platnosti.

Hlubší pohled na určování mezd odhaluje do značné míry administrativně regulovaný proces. Mzdy a platy nejsou běžně stanovovány příliš často - obvykle ne častěji než jednou za rok a relativní mzdy se obvykle mění velmi zvolna. Mzdy a platy se přizpůsobují tak, aby odrážely nedostatky nebo přebytky na určitém trhu, pouze v průběhu delšího časového období.

Poznámka 9: Pokaždé, když se stanovují mzdy a platy; každé, když se mění požitky poskytované zaměstnavatelem mimo plat, mění se rovněž předchozí vzájemné porozumění. Někteří pracovníci budou rozrušeni, jiní si budou stěžovat na nespravedlivé postupy a může se objevit vlna stížností. Proto se osvědčil systém, v němž jsou mzdy upravovány nepřilíš často a většině zaměstnanců firmy je plat zvýšen stejně, i když se tržní podmínky u různých kvalifikací či kategorií liší. I když se tento systém může ekonomům jevit jako neefektivní, protože nepamatuje na dokonalý odraz tržní nabídky a poptávky, ve skutečnosti šetří vzácný čas řídicích pracovníků a napomáhá při prosazování atmosféry fair play a slušnosti ve firmě. Nakonec je

mnohem levnější najímat pracovníky aktivněji nebo měnit požadavky na jejich kvalifikaci, než narušit celou mzdovou strukturu firmy jenom proto, aby bylo možno najmout několik nových pracovníků. Tyto zkušenosti jsou jak z velkých podniků, tak i firem pod 25 zaměstnanců a co je nezanedbatelné, i z firem typu chráněných dílen.

Ze statistik nezaměstnanosti obecně platí, že recese postihují všechny skupiny zhruba proporcionálně, tj. ve všech skupinách se míra nezaměstnanosti zvyšuje a snižuje úměrně s celkovou mírou nezaměstnanosti. Podstatná část nezaměstnanosti je velmi krátkodobá. Průměrná délka trvání nezaměstnanosti a zvláště počet dlouhodobě nezaměstnaných se prudce zvyšuje v hlubokých a dlouhotrvajících recesích. Značná část nezaměstnanosti je frikční, spojená s fluktuací - lidé, kteří se poprvé nebo po přerušení stávají ekonomicky aktivními. Pouze při recesi jsou nezaměstnaní převážně lidé, kteří ztratili práci.

Přirozená míra je úroveň nezaměstnanosti, při níž jsou různé a diferencované trhy práce v zemi v průměru v rovnováze. Některé vykazují převahu poptávky (či existenci volných míst), zatímco jiné vykazují přebytek nabídky (či nezaměstnanost). Ve svém celku působí suma těchto sil tak, že tlaky na mzdy a ceny jsou v globálním pohledu v rovnováze. Přirozená míra není nutně optimální mírou nezaměstnanosti. Je to spíše nejnižší udržitelná míra, které může země dosahovat, aniž riskuje vzestupnou inflační spirálu. Vzestup přirozené míry je hlavně důsledkem demografického vývoje - zvláště vyššího podílu dospívající mládeže na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. Kromě toho může být určitá část vysoké přirozené míry způsobena vládními politikami (jako je nadměrné pojištění v nezaměstnanosti) nebo zvýšenou nestabilitou ekonomiky, která je výsledkem ropných, zahraničně obchodních a dalších šoků.

CHUDOBA

Chudoba se v populaci nevyskytuje náhodně. Ekonomie ví, že některé skupiny jsou ohroženy více než jiné. Je více názorů na vznik chudoby a její přetrvávání. Naprostá většina obyvatel se narodí a vyrůstá v podmínkách, které jsou jí dané, a které si předem nemůže zvolit, nebo je změnit. Chudí lidé jsou chudí již z prostého faktu, že nemají prakticky žádná aktiva a ty dědí, jako majetní skutečná aktiva. Míra vlastnění aktiv se mění i v průběhu života. Zde mají vliv pak další faktory, jistá část rozdílů mezi lidmi vyplývá z různých dovedností a vědomostí, včetně vzdělání. Přitom statisticky platí, že chudí obecně mají ztížený přístup ke vzdělání, například i tím, že čas potřebný na získání vzdělání musí věnovat na získání obživy. Kromě toho působí další faktory, v různé míře, které pak při celkovém působení napomáhají udržení

tohoto nepříznivého stavu, ať jsou to faktory regionální, náboženské, sociokulturní, rasové, gender apod.

Chudoba na evropském kontinentu za poslední století značně ustoupila. Reálné mzdy v průběhu minulého století (20. – poznámka autora) neustále rostly. Dělníci vydělávají desetkrát vyšší reálné mzdy, než jaké dostávali jejich praprapředci. Různé podpůrné programy, které vlády vyhlašují, fungují jako záchranné sociální sítě, přesto nemohou být jediným řešením. Žádný stát není tak bohatý, aby je mohl naplňovat podle potřeb chudých.

V souvislosti s tím je nutné taky mít na paměti, že chudoba jako taková, je bytostně relativním pojmem. I boháč se může cítit chudým oproti jinému boháči, anebo při porovnávání jiných statků. Proto vlády stanovují kritéria i definice pro pojem chudoby. V České republice můžeme říct, že hranice chudoby je daná výší životního minima. Pod hranicí chudoby žije v České republice téměř 150 tisíc domácností. To je téměř 400 tisíc lidí. Tento údaj vyplývá z výzkumu Českého statistického úřadu (ČSÚ). S příjmem do výše 1,6 násobku minima již ale musí vyžít cca 850 tisíc domácností. To jsou dobré důvody pro uskutečňování záměrů spojených se sociální ekonomikou.

Koncept absolutní chudoby se orientuje na fyzické existenční minimum. Tento pojem chudoby se vztahuje přednostně na stavy nedostatku v oblastech výživy, ošacení, bydlení a zdravotní péče. Tím je dán minimální (absolutní) standard, který má zabránit smrti hladem či v důsledku nemoci nebo povětrnostních podmínek. Koncept relativní chudoby se orientuje podle společenského minimálního standardu, který přesahuje pouhou fyzickou existenci: podle socio-kulturního existenčního minima. Definice OSN z roku 1971 to formuluje tak, že chudí jsou lidé, kteří jsou deprivováni v míře životních šancí, životního komfortu a sebeúcty, kterou považuje společnost, ve které žijí, za normální. Chudoba se tím považuje za sociální vyřazení – za vyřazení ze života, jaký může vést většina lidí v nějaké společnosti. Tato definice postihuje bezprostředně životní situaci lidí: životní šance, životní komfort, sebeúctu. Hovoří se zde o definici životní situace.

Rada Evropské unie definovala v roce 1984 chudobu v kontextu, že chudí jsou “osoby, rodiny a skupiny osob, které disponují tak malými (materiálními, kulturními a sociálními) prostředky, že jsou vyloučeni ze způsobu života, který je ve členském státě, ve kterém žijí, přijatelný jako minimum.“ Tato definice vychází z nezbytných prostředků, zdrojů a zajištění sociálně-kulturního existenčního minima, a nazývá se tudíž definicí zohledňující zdroje. V praxi se většinou myslí materiální zdroje. U definice chudoby zohledňující zdroje se vychází z toho, že při dostatečném finančním příjmu nebo majetku neexistuje žádná chudoba, protože v zásadě lze všechny nutné věci spotřeby koupit. Jak se s těmito prostředky, které

jsou k dispozici, skutečně nakládá, je ovšem na vlastní zodpovědnosti jednotlivců. Může se tedy stát, že někdo má sice dostatečné finanční zdroje, používá je ovšem tak, že v jednotlivých oblastech života přesto dojde k nedostatečnému zajištění, tedy k chudobě. (např. při drogové závislosti, alkoholismu).

Výhoda tohoto zohlednění zdrojů spočívá v tom, že tak lze kvantitativně stanovit hranici chudoby. Jestliže se této hranice nedosáhne, hovoří se spíše o ohrožení chudobou než o chudobě, protože domácnosti nakládají s finančními zdroji velmi rozdílně. V rámci Evropské unie došlo nakonec ke shodě ohledně této metody stanovení hranice chudoby: Práh ohrožení chudobou je hodnota 60 % průměrného příjmu na domácnost

Nejsilněji jsou chudobou ohroženy nezaměstnané osoby v domácnostech (kolem 40 %). Tato skutečnost ukazuje, jak ve společnosti životní šance velmi závisí na přístupu k získání práce. Kdo nenajde přístup na trh práce, ten je s vysokou pravděpodobností dříve či později vyřazen z normálního společenského života. Avšak nejen vyloučení z výdělečné práce, i změny její formy je možno považovat za riziko chudoby. Mnohé formy „atypických poměrů zaměstnání“ – částečný pracovní úvazek, velmi nízký pracovní úvazek, příležitostná práce, zdánlivá samostatnost – při tom způsobují nejen aktuální ohrožení chudobou. S tím jsou spojeny pak průvodné jevy jako je rozpad rodin, kriminalita, únik z reality do světa drog atd.

Tato rozmanitost situací chudoby a sociálních problémů ukazuje jasně hranice obvyklé sociální politiky, ale i soukromé dobročinnosti. Více trhu – méně státu, to zastávají v současné době mnozí politici jako recept pro budoucnost. Avšak jednoduché formule, jako je tato, jsou odsouzeny ke ztroskotání. Moderní společnosti jsou charakterizovány tím, že existuje velká rozmanitost společenských aktérů a sil, kteří přispívají k sociálnímu blahu a ke zlepšení životních poměrů. Pouze rozmanitost forem pomoci se může uplatnit v rozmanitých situacích prolémů, a to platí i sociální ekonomiku.

Poznámka 10: Sociální exkluze je širší pojem než pouhá chudoba. Zahrnuje i jiné faktory, které neumožňují se realizovat v úrovni většinové populace společnosti. Chudoba je ale nezbytným průvodním jevem sociální exkluze.

Z uvedených poznatků nám vyplynuly i základní postuláty sociální ekonomiky. Jistě nejsou vyčerpávající, v průběhu času mohou a jistě budou doznávat změn, mohou být jinými subjekty zhuštěny, nebo některé vypuštěny, ale jsou v této podobě k dispozici všem, kteří se problematikou sociální ekonomiky hodlají zabývat.

ZÁKLADNÍ POSTULÁTY SOCIÁLNÍ EKONOMIKY

- 1) Sociální ekonomika je požadavkem doby, vyřčeným Maastrichtskou dohodou (1992) - podněty členským zemím Evropské unie k podpoře ekonomické a sociální soudržnosti, Amsterodamskou dohodou (1999) - cíle zajistit řádnou sociální ochranu a bojovat se sociální exkluzí a Evropskou sociální chartou (1961) – vyjádřena sociální práva.
- 2) Sociální ekonomika je nástroj k uplatnění specifické společenské praxe v národním hospodářství.
- 3) Sociální ekonomika je vedle zvykového, příkazového a tržního dalším alternativním ekonomickým systémem. Spolu s nimi je realizována ve smíšeném ekonomickém systému.
- 4) Sociální ekonomika má za úkol hledat možností pro vytvoření příležitostí, které by umožnily skupinám ohroženým sociální exkluzí vrátit se zpět - tj.: sociální inkluzi. Tyto možnosti vhodnými způsoby přetvářet v reálné uskutečnění a zajistit podporu nezbytného trvání po dobu, než je subjekt schopen plnohodnotně zaujmout místo na trhu práce a působit za podmínek běžných v místě a čase v tržním prostředí.
- 5) Sociální ekonomika umožňuje ekonomické aktivity cílovým skupinám za definovaných zvýhodněných podmínek.
- 6) Sociální ekonomika, tak jako i ostatní systémy má zájem na zisku, ale jeho maximalizace ani obrat nejsou prioritou. Vytvořený zisk (akumulovaný kapitál) je přednostně směřován k naplnění primárního cíle, k tvorbě rezervního fondu a obecně přednostně rozvoji ve prospěch cílové skupiny před rozdělováním mezi jednotlivce.
- 7) Sociální ekonomiku charakterizuje akcentování sociálních cílů.
- 8) Sociální ekonomika považuje za základní hodnoty solidaritu, sociální soudružnost a sociální zodpovědnost
- 9) Sociální ekonomika je prosazována cestou demokratického řízení, participace občanů na podnikání a rozhodování a autonomie vycházející z kombinace podnikatelského zaujetí a ohledů k veřejnému zájmu - public interest
- 10) Sociální ekonomika nemůže být konkurenčně schopná na volném trhu.
- 11) Sociální ekonomika bez vědomé a účinné podpory vlády, orgánů státní správy a samosprávy nemůže být efektivně realizována.
- 12) Sociální ekonomika je zaměřena na cílové skupiny. Složení (definici) skupin, které tuto speciální podporu potřebují (kterým bude poskytována), definuje vláda ve vzájemné součinnosti se samosprávou a občanským sektorem.
- 13) Sociální ekonomika potřebuje speciální pojmový aparát, výkladový slovník, který jí bude v ekonomickém prostředí charakterizovat, na který se mohou odkazovat legislativní a další normy.
- 14) Sociální ekonomika je v rámci ekonomických systému podpořena legislativními, daňovými a jinými úpravami, zjednodušenými správními řízeními, včetně oblasti zajišťujícími vznik, provozování i ukončování činností subjektů
- 15) Sociální ekonomika pro dlouhodobý efekt potřebuje pochopení podnikatelského prostředí v regionu. V tomto směru mohou aktivně přispět hospodářské komory, profesní svazy a profesní a odborové organizace.
- 16) Sociální ekonomika potřebuje neustálou a širokou mediální podporu, která vytvoří a udrží vstřícné nebo tolerantní prostředí pro tyto aktivity v celé společnosti.

- 17) Sociální ekonomika nemůže existovat (plnit svůj účel) bez aktivního zapojení cílových skupin.
- 18) Sociální ekonomika se liší od profesionálních nebo komunitních služeb i tím, že je do ní zapojena nejméně jedna, ale obvykle více různých skupin ohrožených sociální exkluzí
- 19) Sociální ekonomice pro zapojení cílových skupin předchází jejich aktivní vyhledávání, následně přesvědčování, školení a nepřetržitá, nevtíravá, vysoce odborná pomoc, možnost supervize
- 20) Sociální ekonomika se nejefektivněji uskutečňuje na nejnižší správní úrovni – na úrovni obcí a pověřených obcí.
- 21) Sociální ekonomika je založena na subjektech, které jsou rizikové v čase, místě, způsobu života, nebo s nedostatečným vzděláním a zázemím. Její nutné předpokládat, že výkon může být nižší a riziko ztrát či neúspěchu vyšší.
- 22) Sociální ekonomika má tendenci k dlouhodobějšímu než nutnému, využívání zdrojů a legislativních i ostatních zvýhodnění. S tím je nutno kalkulovat i ve zdrojích. Předčasné ukončení podpory, většinou na základě prvních pozitivních ekonomických výsledků, vede ke zhroucení aktivity.
- 23) Sociální ekonomika musí mít měřitelné výstupy, které nejsou jenom nebo prioritně „ekonomické“. S ohledem na charakter cílových skupin jsou stanovena měřítka pro posouzení míry úniku od sociální exkluze a míry postupu sociální inkluze.
- 24) Sociální ekonomika není sociální podporou. Sociální dávky jednotlivci, rodinám a osobám žijícím ve společné domácnosti nejsou sociální ekonomikou.
- 25) Sociální ekonomika a její podpora není adresována v legislativních a dalších institucích pro jednotlivce, přestože je cílem zabránit sociální exkluzi každého jednotlivého občana.
- 26) Sociální ekonomika pro úspěšné dlouhodobé trvání, ve smyslu naplnění záměrů a k umožnění vytvářených synergických efektů, potřebuje odborníky na tuto oblast, jak v rámci veřejné správy, tak v oblasti ekonomiky a dalších. Je nutno provést změny a doplnění v učebních osnovách škol vychovávajících profesionály v těchto oblastech.
- 27) Sociální ekonomika ve své struktuře naplňuje horizontální témata jako jsou udržitelný rozvoj, informační společnost, podpora místním iniciativám, rovné příležitosti a další požadavky, například v oblasti gender mainstreamingu apod.
- 28) Sociální ekonomika je potřebná při jakékoliv míře nezaměstnanosti. Cílové skupiny mají specifika, která se vymykají běžnému rámci společnosti, zejména možnosti přístupu na trhy práce a rovnost příležitostí.
- 29) Sociální ekonomika nediskriminuje ani neupřednostňuje žádnou z forem „podnikání“. Předpokládá, že každá forma je v čase a místě odpovídající možností a potřebám.

Ing. Jozef SLOBODNÍK
Dr. Josef VANICKÝ